

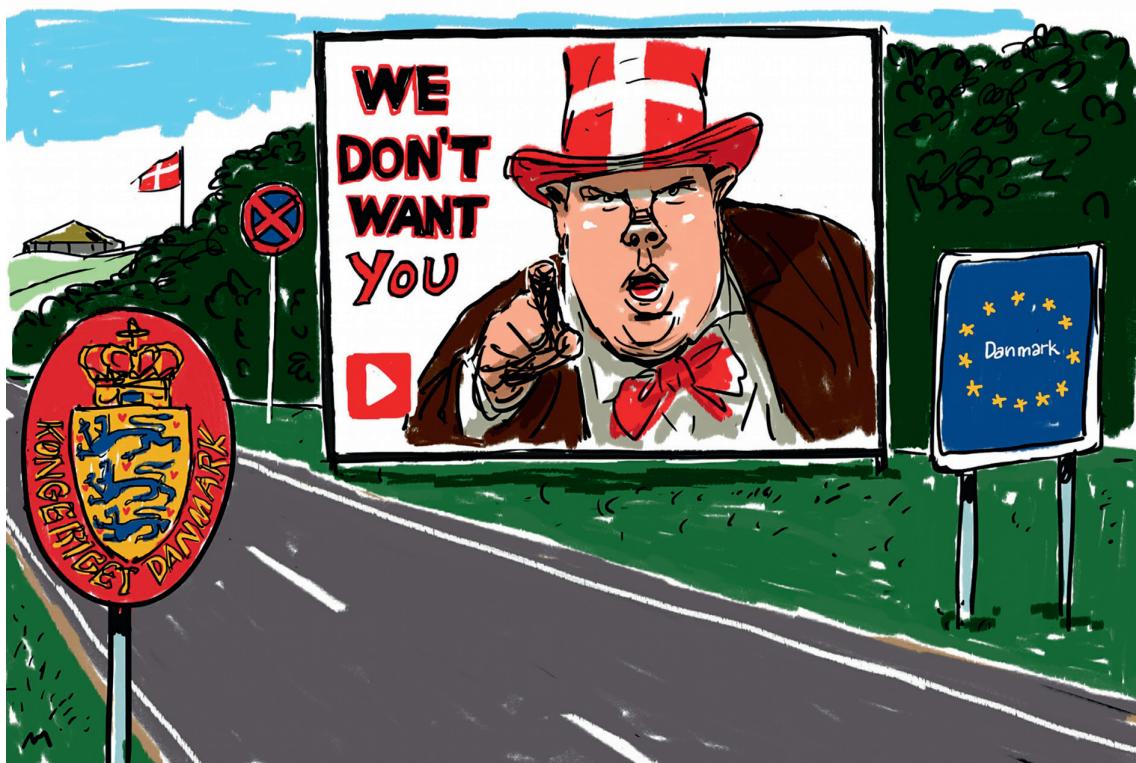
Tekst 2

Tor Hernes: "Illusionen om den tabte fortid"

Politiken, kronik, 13. september 2015

Illusionen om den tabte fortid

Den nationale selvforståelse mangler en aktiv debat om både fortid og fremtid.

TEGNING: Mette Dreyer

TOR HERNES

I 2010, i mit andet år som norsk 'nydansker' i Gentofte, kom jeg til at tale med en ældre dame på et apotek. Da hun hørte, at jeg var norsk, sagde hun: »Nordmændene er gode mennesker. Vi kunne stole på dem under krigen.«

Det var en stemme fra krigsgenerationen. Jeg møder også mange danskere i min alder, babyboomerne, som er generationen efter krigsgenerationen. De spørger mig gerne, når vi mødes: »Er du norsk eller svensk, jeg kan sagtens høre, at du ikke er dansk.«

Jeg føler nogle gange, at det er vigtigere for dem at understrege, at jeg ikke er dansk, end at jeg er norsk eller svensk. Generationen efter os, generation Y, som er født et sted mellem midten af 1970'erne og midten af 1990'erne, har en anden holdning til, at jeg ikke er fra Danmark. De spørger knap, hvor jeg er fra. Måske det kommer op i løbet af samtalen, at jeg er norsk, men det kan være en tilfældighed mere end noget andet. Det synes ikke at være så vigtigt, hvor jeg er fra, så længe man kan forstå hinanden.

Alle tre af disse repræsentanter er født i Danmark, opvokset i Danmark og planlægger at bo i Danmark resten af deres liv.

¹⁵ De tre grupper af mennesker er født i forskellige tidsalder, og dermed har de et forskelligt forhold til Danmark og det at være dansk. Eller sagt på en anden måde, det, der er forskelligt, er det 'Danmark de kender', for at bruge slagordet fra Socialdemokraternes sidste valgkamp.

Der er krigsgenerationen præget af nøjsomhed og samhørighed. Der er babyboomerne ²⁰ (min generation), som har oplevet materiel velstand, fred, relativt stabile grænser mellem øst og vest og mellem nord og syd. Og så er der generation Y, der voksede op lige før eller efter Murens fald, og som oplever en verden med frihedens dilemmaer, tvetydige og skiftende normer, samt en bevægelsesfrihed, der grænser til bevægelsestvang.

Der er endnu en generation, den såkaldte generation Z, født efter midten af 1990'erne, ²⁵ som har deres Danmark, som de kender. Forskellige generationer har forskellige versioner af Danmark, som de kender, og der er ingen grund til at tro, at Danmark ikke vil fortsætte med at ændre sig med de kommende generationer. Det er den danske identitet, som til enhver tid vil være under forandring.

Med den pågående flygtningekrise bliver spørgsmålet om 'det danske' højaktuelt, og ³⁰ vi oplever stærke reaktioner på flygtningestrømmen – fra en spyttende ældre mand i Rødby til de mange frivillige over det ganske land.

Spørgsmålet bliver presserende, fordi en beslutning om at give eller ikke give asyl til tusinde af flygtninge synes at true spørgsmålet om den danske identitet. Den kan imidlertid kun trues, hvis den betragtes som uforanderlig, hvilket er en illusion. Det forhindrer ³⁵ én i at tænke, hvad den kan være i færd med at blive.

Som udlænding er det ikke så let at få øje på 'det danske' i dag. Men det er måske, fordi jeg tilhører efterkrigstidens generation.

Jeg kan huske, at vi i Norge havde et stereotypt billede af den korpulente danske håndværker, der sad og viftede med sin bajer eller startede dagen med en Gammel Dansk. Jeg ⁴⁰ arbejder i dag ved Copenhagen Business School, hvor man i gamle dage kunne indtage en klassisk dansk frokost med alkohol.

I dag består mange af mine kollegers frokost af 'danskvand' og en lille tallerken med nogle salatblade, en skive rugbrød, nogle minitomater og måske et stykke feta. De drikker bestemt ikke alkohol, når de skal køre bil, og halvdelen løber op til flere gange om ugen.

⁴⁵ Ligesom andre lande præges Danmark af, at verden er blevet anderledes. Når vi kigger rundt andre steder i Danmark, præges landskabet ikke af danske restauranter, men af kebab- og pizzasteder, folk ser serier på Netflix og rejser til udlandet på ferie, ofte til eksotiske lande som Thailand eller Tyrkiet.

Jeg er blevet tvunget til at se serien 'Matador' af min danske hustru som en del af min ⁵⁰ danske dannelse, mens de fleste yngre mennesker, jeg taler med, knap har hørt om 'Matador'. Og hvorfor skulle de, når deres forældre foretrækker 'House of Cards'?

Mit eget land, Norge, er ikke anderledes i den henseende. Jeg voksede op i 1960'erne med idealer om den ukuelige norske folkesjæl, krydret med historier om den heroiske modstand under krigen.

⁵⁵ (...)

Hvad vi synes er dansk (eller norsk), er en kopi af et billede, vi har haft, og som vi søger at projicere ind i en fremtid. Men det er forgæves. Før os var der andre, der forsøgte det samme, og før dem forsøgte igen andre det samme, og før dem var der atter andre, der forsøgte det samme. Den bajerdrikkende håndværker vil med stor sandsynlighed ikke ⁶⁰ vende tilbage som en repræsentant for en ny æra.

Vores idé om, hvem vi er, er forankret i vores egen fortid. Men fortiden kan være en tvivlsom kilde til sandhed.

Filosoffen Henri Bergson kaldte hukommelse for forfalskning, ikke bevidst forfalskning, men forfalskning som en naturlig konsekvens af at være i tiden. Det, vi frembringer

⁶⁵ fra fortiden, vil til enhver tid være et billede af fortiden, men ikke selve fortiden. Den er tabt for evig tid, som påpeget af filosoffen St. Augustin av Hippo for mere end 1.600 år siden. Vi kan aldrig nå tilbage til, hvem vi var. Det, vi i bedste fald kan vende tilbage til, er nogle udvalgte billeder af fortiden.

Den amerikanske træner Wayne Dyer har efter sigende sagt, at det aldrig er for sent at ⁷⁰ få en lykkelig barndom. Hvorvidt man som voksen kan fremkalde en lykkelig eller ulykkelig barndom, er ikke så vigtigt. Det vigtige er, hvad der lå bag hans udsagn, nemlig at fortiden ikke er uforanderlig.

Det gælder på det kollektive såvel som på det individuelle niveau. Sammen med kolleger har jeg undersøgt, hvordan virksomheder etablerer et billede af deres fortid, og hvorledes fortidsbilledet kan påvirke deres billede for fremtiden. Dette indebærer, at billedet af fortiden kan revideres og dermed gøre det muligt at tænke anderledes om fremtiden. Det slutter ikke her.

Det er faktisk også sådan, at udvælgelsen af fortidsbilledet afhænger af den fremtid, man gerne vil se for sig. Igen er det en formodning om, at fortiden, selv om den opfattes ⁸⁰ som virkelig, ikke er den endelige sandhed, lige så lidt som fremtiden er det. Samtidig kan fremtiden ikke være hvad som helst. Danmark kan ikke blive et kalifat. Fortiden kan heller ikke være hvad som helst. Danmark har heller aldrig været et kalifat.

Når man er bekymret for, at den danske identitet kan blive truet af flygtningestrømme, kan det være en idé at tænke anderledes om national identitet, end noget man er. Som ⁸⁵ historien viser, kan man ikke 'være noget' for evigt og altid, og det skal vi nok være glade for.

Den magt i verden, der systematisk arbejder på at genoplive og holde fast ved nogle gamle værdier er IS (Islamisk Stat), som det danske flyvevåben forsøger, så godt de kan, at ødelægge med deres bomber. I stedet har vores samfund altid været i færd med at blive ⁹⁰ til noget. Hele tiden.

Det har til alle tider været i en overgang mellem det, som var – og det, som opstod. I en park på Bispebjerg står en mindesten over de første baptister, der blev døbt i Danmark. Året er 1839, og baptisterne havde indtil da været forfulgt. Der var folk, som på det tidspunkt mente, at baptisterne ikke havde nogen berettigelse i Danmark. Det var i forhold til ⁹⁵ den fortid, som de kendte.

Men den fremtid, der voksede frem ved, at baptisterne fik mulighed for at leve med deres tro i Danmark, blev så en fortid, som nye generationer efterhånden har taget for givet. Med accepten af baptisterne fik debatten om frikirker en anden form i Danmark, som i nutiden lever videre gennem spørgsmålet om forholdet mellem stat, kirke og andre ¹⁰⁰ trosretninger, ifølge Bent Helleberg, tidligere rektor for Baptistkirkenes Teologiske Seminarium. Hvad der engang virkede som en uønsket fremtid, er blevet en ønsket fortid.

Den ældre dame i apoteket var meget sød, da hun beskrev nordmænd som folk, man kunne stole på. I et kort øjeblik gjorde det mig stolt over at være norsk. I Danmark synes den danske regerings forhold til okkupationsmagten under Anden Verdenskrig derimod ¹⁰⁵ at være et følsomt tema.

En anden historie handler imidlertid om danskernes kollektive bestræbelser på at transportere jøder til Sverige. Det er en historie om heltemod og vilje til at trodse regeringen såvel som okkupationsmagten. Det er en historie om at tage ansvar for mennesker, der var forskellige fra 'den dansker man kendte', og som gik en uvis skæbne i møde.

¹¹⁰ Det er det samme, vi ser i dag, når vi ser horder af mennesker på vej imod en tilværelse, som de selv ikke ved, hvad er. Mange flygter fra en situation, som er uudholdelig for dem selv, deres børn og deres forældre. De er på vej imod en situation, som de heller ikke kender. Men på lang sigt bliver de danskere, svenskere og nordmænd blandet med deres syriske, afghanske eller pakistanske måder at tænke og leve på.

¹¹⁵ De går ind i vores kulturer og ændrer dem for evigt. Om et par generationer vil det, der engang fortonede sig som en udansk, usvensk eller unorsk fremtid fremstå som en naturlig dansk, norsk og svensk fortid.

(...)

¹²⁰ Målet bør være at inddrage elever, borgere, ledere, politikere og andre i en debat om de udvalgte fortider og mulige fremtider gennem historien. En idé ville være at fremdyrke en holdning til, at den tid, vi lever i, er foranderlig – det har den altid været, og det vil den altid være.

Dette indebærer også, at hverken fremtiden eller fortiden kan blive hvad som helst.